

Sygn. akt II CSK 102/08

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 lipca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Helena Ciepła (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jan Górowski

SSN Hubert Wrzeszcz

w sprawie z powództwa J. C.

przeciwko E.(...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 17 lipca 2008 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 5 lipca 2007 r., sygn. akt

I ACa (...),

oddala skargę kasacyjną i zasądza od powoda na rzecz strony pozwanej kwotę 3.600 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

W dniu 10 października 2002 r. powód zawarł z J. Z.:

- umowę użyczenia gruntów o powierzchni 351,7353 ha w obrębie G. i 63 ha w obrębie S., dzierzawionych przez J. Z. od Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa. Umowa została zawarta na czas do zebrania plonów z zasiewów zakupionych przez powoda, nie dłużej niż do 31 sierpnia 2003 r.,

- umowę sprzedaży zasiewów na tych działkach za cenę 63.000zł, płatną przez potrącenie z wierzytelnością powoda w stosunku do J. Z. w kwocie 47.500 zł z dopłatą w kwocie 15.500 zł.

W dniu 1 sierpnia 2003 r. Komornik w postępowaniu egzekucyjnym o sygn. akt I ACa (...) prowadzonym z wniosku pozwanej Spółki przeciwko J. Z. zajął zasiewy pszenicy i żyta, zlecił jej zebranie tych zasiewów i sprzedał 330 ton pszenicy i 198,5 ton żyta za łączną kwotę 258.530 zł.

Powód po zmianie powództwa przeciwegzekucyjnego o zwolnienie zasiewów spod zajęcia na odszkodowawcze, żądał od pozwanej Spółki odszkodowania w kwocie 258.530 zł.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 6 kwietnia 2005 r. oddalił powództwo uznając, że powód nie nabył żadnych praw do zasiewów, które jako pożytki zgodnie z art.155 § 2 i 48 k.c. stają się własnością posiadacza dopiero z chwilą odłączenia. Działania komornika i wierzyciela uznał za zgodne z prawem, a umowę użyczenia za czynność pozorną.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 18 maja 2006 r. zmienił ten wyrok i uwzględnił powództwo, a Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 7 marca 2007 r. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w części zasądzającej i orzekającej o kosztach i w tym zakresie przekazał sprawę do ponownego rozpoznania temu Sądowi. W motywach stwierdził, że Sąd Apelacyjny trafnie zakwalifikował żądanie jako odszkodowawcze o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 5 lipca 2007 r. oddalił apelację powoda poza częścią oddaloną poprzednim wyrokiem z dnia 18 maja 2006 r. Mając na uwadze ustalony stan faktyczny, w swoim rozstrzygnięciu inspirowanym orzeczeniem Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2005 r., II CK 174/05 (OSNC 2006, nr 9 poz.149), oceniając zawarte przez strony umowy uznał je nie za pozorne, lecz nieważne, gdyż zamiarem stron było wywołanie skutków prawnych ukierunkowanych na popełnienie przestępstwa przewidzianego w art. 302 § 1 k.k., który określa odpowiedzialność za przestępstwo faworyzowania wierzycieli, polegające na zaspokojeniu roszczeń tylko niektórych z nich ze szkodą dla pozostałych. Konsekwencją tych umów było zaspokojenie tylko powoda z jednoczesnym pozbawieniem innych realnej możliwości zaspokojenia. Zatem postępowanie egzekucyjne w żaden sposób nie mogło naruszyć praw należących do powoda.

Nadto Sąd Apelacyjny uznał za niedopuszczalną przedmiotową zmianę powództwa dokonaną przez skarżącego w piśmie z dnia 27 czerwca 2007 r., kwalifikowanego dotychczas przez sądy obu instancji jako deliktowe na żądanie surogacji na podstawie art. 841 k.c., bądź jako roszczenie rzeczowe z art. 224 k.c. przyjmując, że zmiana ta oznacza rozszerzenie płaszczyzny faktycznej sporu. Ma więc miejsce, jak zauważył sąd odwoławczy, zmiana powództwa zgodnie z art. 193 k.p.c.

Powód w skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach z art. 398³ k.p.c., zarzucił naruszenie:

- art. 58 § 1 w związku z art. 302 § 1 k.k., przez przyjęcie, że czynności prawne o skutkach obligacyjnych dokonane z pokrzywdzeniem osób trzecich są nieważne z mocy prawa;
- art. 58 § 1 w związku z art. 302 § 1 k.k. i art. 42 ust. 3 Konstytucji, przez przyjęcie, iż sąd cywilny jest kompetentny do ustalania faktu popełnienia przestępstwa, przez osobę niebędącą stroną postępowania.

Z przepisów procesowych zarzucił naruszenie:

- art. 383 k.p.c. w związku z art. 193 k.p.c., przez przyjęcie, że wskazanie przez powoda dodatkowej kwalifikacji prawnej roszczenia procesowego na etapie postępowania apelacyjnego stanowi niedopuszczalną zmianę powództwa w postępowaniu przed sądem drugiej instancji;
- art. 382 k.p.c. w związku z art. 235 k.p.c., art. 236 k.p.c. i art. 241 k.p.c., przez dokonanie nowych ustaleń faktycznych bez przeprowadzenia postępowania dowodowego w tym zakresie.

W konkluzji wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w jego pkt. I i II oraz o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

W pierwszej kolejności wymagają rozważenia zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące naruszenia przepisów postępowania.

W tym przedmiocie należy przede wszystkim stwierdzić, że nie dopuścił się Sąd Apelacyjny naruszenia art. 383 k.p.c. w zw. z art. 193 k.p.c. Według ugruntowanego stanowiska w orzecznictwie Sądu Najwyższego i w piśmiennictwie prawniczym, zmianą powództwa może być zastąpienie dotychczasowej podstawy faktycznej inną, przy zachowaniu niezmienionego żądania, bądź zmiana żądania przy niezmienionej podstawie faktycznej, albo też zmiana obu tych elementów. Zmiana powództwa polega, w konsekwencji, na zmianie jego istotnych elementów, wszystkich albo wybranych.

Innymi słowy przeobrażeniu podlega żądanie wraz z podstawą faktyczną i prawną. Słusznie więc Sąd Apelacyjny przyjął, że skarżący dokonawszy zmiany kwalifikacji prawnej dochodzonego roszczenia, jednocześnie dokonał przedmiotowej zmiany powództwa, bowiem wraz ze zmienioną kwalifikacją prawną roszczenia uległa rozszerzeniu płaszczyzna faktyczna sporu. Wobec tego zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 383 k.p.c. w zw. z art. 193 k.p.c. okazał się bezzasadny, co znajduje potwierdzenie we wcześniejszych orzeczeniach Sądu Najwyższego (por. np.: postanowienie SN z dnia 9 listopada 2004 r.; V CK 246/04 – niepubl.).

Bezzasadny jest również zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. w zw. z art. 235 k.p.c., art. 236 k.p.c. i art. 241 k.p.c. Przede wszystkim należy zauważyć, że zgodnie z art. 382 k.p.c. sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Z zebranego w sądzie I instancji materiału, sąd apelacyjny korzysta w ten sposób, że stosownie do swego uznania może podzielić ustalenia sądu I instancji lub ponowić przeprowadzone dowody w całości lub w części, kierując się celowością i ekonomią postępowania. W przedmiotowej sprawie Sąd Apelacyjny uznał za bezcelowe powtarzanie ustaleń faktycznych, których dokonano wcześniej przed wydaniem wyroku z dnia 18 maja 2006 r. Zgodnie z ugruntowanym w orzecznictwie Sądu Najwyższego trendem, art. 382 k.p.c. nie nakłada na Sąd drugiej instancji obowiązku przeprowadzenia postępowania dowodowego, który władny jest samodzielnie dokonać ustaleń faktycznych bez potrzeby uzupełniania materiału dowodowego zebranego przed sądem pierwszej instancji, o ile nie zachodzą ku temu potrzeby (por. orzeczenia SN: postanowienie z dnia 2 marca 2000 r., III CKN 257/00; wyrok z dnia 8 grudnia 2004 r., I CK 209/04; wyrok z dnia 26 kwietnia 2007 r.; II CSK 22/07 – niepubl.). W konsekwencji nie można przyznać racji skarżącemu, że materiał dowodowy zebrany w postępowaniu przed sądem I instancji nie dawał sądowi odwoławczemu podstaw do dokonania ustalenia faktu pokrzywdzenia przez dłużnika poszczególnych wierzycieli.

Nieuzasadniony także okazał się zarzut naruszenia prawa materialnego, art. 58 § 1 w związku z art. 302 § 1 k.k. oraz art. 42 ust. 3 Konstytucji. Trafność stanowiska Sądu Apelacyjnego, że umowy zawarte w dniu 10 października 2002 r. podjęte były przez jedną ze stron w celu przestępczym są nieważne, nie może być skutecznie zwalczana. Sąd ten, wbrew argumentacji skarżącego, nie ustalił faktu popełnienia przez niego przestępstwa, a jedynie, że konsekwencją zawartych umów było zaspokojenie tylko skarżącego, jako jednego z wierzycieli z pozbawieniem pozostałych, zajmując

konkretnie umotywowane stanowisko. W konfrontacji zatem z treścią uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie może się utrzymać zarzut naruszenia przezeń art. 58 § 1 w związku z art. 302 § 1 k.k. oraz art. 42 ust. 3 Konstytucji, a przekonania skarżącego, że Sąd Apelacyjny zmierzał wbrew art. 11 k.p.c. do obejścia rygorów dotyczących ustalenia faktu popełnienia przestępstwa z art. 302 § 1 k.k. należy uznać za jego subiektywne odczucia. Zawarte w dniu 10 października 2002 r umowy użyczenia i sprzedaży, w okolicznościach, które miały miejsce w przedmiotowej sprawie, tzn.: faworyzowanie niektórych wierzycieli z pokrzywdzeniem pozostałych, nie mogą być uznane za czynności ważne. Takiemu stanowisku dał wyraz Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 października 2005 r., II CK 174/05, OSNC z 2006 r., Nr 9, poz. 149 – stwierdzając, że: „czynność prawna podjęta w celu przestępczym jest nieważna (art. 58 § 1 k.c.)”. Czynności cywilnoprawnych nie można zatem wykorzystywać jako środka do osiągnięcia przestępczych celów, takimi zaś są czynności ukierunkowane na popełnienie przestępstwa z art. 302 § 1 k.k.

Z tych względów skargę kasacyjną, jako pozbawioną uzasadnionych podstaw oddalono (art. 398¹⁴ k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i § 3 i art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.